

Anne-Mieke Thieme (a) & Heleen Vander Beken (b)

(a) Universiteit van Amsterdam

(b) Universiteit Gent

Contact: a.m.m.thieme@uva.nl

Heleen.VanderBeken@UGent.be

Meertalige en anderstalige studenten in het Nederlandstalig universitair onderwijs: kansen en uitdagingen voor taalbeleid. Een verkennende analyse

1. Inleiding

Talige diversiteit in het Nederlandstalig hoger onderwijs is een groeiende uitdaging volgens taalbeleidsmedewerkers (Cajot & Heeren 2019), zowel op het gebied van inclusie als op het vlak van taalvaardigheid (zie o.a.: Blommaert & Van Avermaet 2008; Herelixka & Verhulst 2014). Om die reden drong een rapport over de situatie en het taalbeleid rond meertaligen en anderstaligen in het Nederlandstalig universitair onderwijs zich op. Het rapport werd geschreven in opdracht van het Interuniversitair Overleg Taaltaken Anderstaligen en werd gefinancierd door de Taalunie. Tien universiteiten zijn onderzocht. In Nederland ging het om Radboud Universiteit (Nijmegen), Rijksuniversiteit Groningen, TU Delft, Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit Amsterdam; in Vlaanderen om Universiteit Antwerpen, KU Leuven, Universiteit Gent, Universiteit Hasselt en de Vrije Universiteit Brussel.

2. Definitie

Om de praktijken tussen verschillende universiteiten te kunnen vergelijken, moet eerst bepaald worden over welke studenten het precies gaat: wie zijn anderstalige en meertalige studenten? De groep anderstalige en meertalige studenten overlapt natuurlijk ook deels met andere groepen, zoals studenten met een specifieke socioeconomische status, met een migratieachtergrond, enz. Er lijkt – mede om die reden – vaak sprake te zijn van begripsverwarring en -vaagheid.

In Nederland is geen instellingsoverschrijdende definitie bekend, evenmin als definities op instellingsniveau. In Vlaanderen is er de definitie van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) en de Vlaamse Hogescholenraad (Vlhora), die in de richtlijnen ter operationalisering van het ‘Charter van het hoger onderwijs over de

registratie van kansengroepen bij studenten' (2017) deze bepaling hebben neergeschreven:

- *“Een anderstalige student(e) is een student(e) die thuis met alle (andere) gezinsleden een andere taal dan het Nederlands spreekt”.*
- *“Een meertalige student(e) is een student(e) die thuis, naast Nederlands, met minstens één gezinslid een andere taal spreekt” (VLIR-Vlhora 2017: 5).*

In het Charter werd vastgelegd dat instellingen voor hoger onderwijs in Vlaanderen deze VLIR-Vlhora-definitie zouden gebruiken vanaf december 2019.

3. Cijfers

Het Charter diende ook als afsprakenkader om cijfers te kunnen registreren in Vlaanderen over het aantal meertalige en anderstalige studenten. Dit werd echter uiteindelijk niet aanvaard op politiek niveau. Over de Vlaamse instellingen heen zien we wel de tendens dat naar schatting één op de tien studenten meertalig is en een kleinere groep anderstalig, namelijk tussen 2% en 7% (met het grootste aantal logischerwijs in Brussel). Bij generatiestudenten liggen deze cijfers – wanneer ze doorgegeven werden – hoger dan in de algemene studentenpopulatie. In Nederlands zijn slechts data beschikbaar over internationale studenten, maar niet over anders- en meertaligen. Hierdoor is een directe vergelijking tussen regio's niet mogelijk. Op een aantal onderzochte universiteiten lijkt er een relatie te bestaan tussen 'taalvaardigheid' en 'studiesucces', tussen 'taalachtergrond' en 'studiesucces' en tussen 'migratieachtergrond' en 'studiesucces', al beschikken we over te weinig cijfers om een kwantitatieve analyse te kunnen maken.

4. Taalbeleid

Er bestaan sterke regionale en instellingsgerelateerde verschillen in het taalbeleid. Er is in Vlaanderen een sterke focus op taalbeheersing van academisch Nederlands als middel tot inclusiviteit, met een groeiende openheid naar en interesse in meertaligheid als troef. In Nederland ligt de hoofdfocus op internationalisering en interculturaliteit, waardoor het taalbeleid meer is afgestemd op internationale studenten dan op andersstalige studenten. Hier zien we een lichte verschuiving naar extra/ook ondersteuning voor anderstalige studenten. Logischerwijs verschilt het beleid sterk naargelang de (diversiteit van de) studentenpopulatie. Het valt wel op dat bepaalde instellingen hun eigen beleid 'beperkt' noemen, wat illustreert dat er ook daar toenemend belang wordt gehecht aan dit thema, maar dat de beleidsontwikkeling nog gaande is. Universiteiten bevinden zich in verschillende stadia op weg naar een breder taalbeleid, waarin taal een centrale plaats heeft in het hele curriculum (Daems & Van der Westen 2008).

5. Initiatieven

Om inzicht te krijgen in het aanbod dat verschillende universiteiten aanbieden als talige ondersteuning, werd gewerkt met onderstaande tabel (zie: Tabel 1). Daarin wordt een categorie aangetikt zodra een universiteit een initiatief heeft dat ermee overeenkomt. Een gevulde stip is een universiteitsbreed initiatief, een witte stip een initiatief op facultair of opleidingsniveau dat ons bereikte. Dit zegt dus niets over het aantal initiatieven binnen die categorie, maar wel over de breedte van het aanbod. Voor een exhaustief overzicht in Nederland, verwijzen we naar het rapport zelf; voor Vlaanderen is er het MaxiPac-rapport met aanvullingen in ons rapport.

Dit zijn enkele observaties uit de overkoepelende analyse:

- Bijna alle universiteiten hebben een al dan niet bindende taalscreening aan het begin van de opleiding. Die screening is overal verschillend en zelden gevalideerd.
- Op alle onderzochte universiteiten wordt gratis individuele ondersteuning aangeboden voor studenten in het algemeen, veelal bij schriftwerk. In Vlaanderen is dit vaak 1-op-1-begeleiding bij de taalondersteuningsdienst van de universiteit.
- Over het algemeen is het ondersteuningsaanbod in Vlaanderen iets groter dan in Nederland. In Nederland zijn ondersteunende extracurriculaire cursussen vaak betalend, terwijl ze in Vlaanderen gratis zijn.
- Het bestaande ondersteuningsaanbod is voornamelijk op alle studenten gericht, met soms weinig specifieke initiatieven voor anderstaligen, al blijkt uit de tabel wel dat de meerderheid van de onderzochte universiteiten minstens één zulk initiatief heeft.
- Minder aanwezige initiatieven zijn ‘buddytrajecten’ (nochtans een gewaardeerde werkwijze) en ‘sensibilisering’.
- Faciliteiten bij examens worden bijna nergens op overkoepelend niveau aangeboden. De bestaande faciliteiten komen overeen met uitdagingen die uit onderzoek blijken.

• = universiteitsbreed initiatief ◦ = op niveau van faculteit of opleiding (niet exhaustief, maar aangeduid wanneer het aan bod kwam in teksten of correspondentie) ICC = Interculturele communicatie												
	UvA	VU	Radboud	RUG	TU Delft	UGent	UAnt- werpen	UHasselt	VUB	KULeuven		
Bindende taaltoets	◦	•	◦	◦								
Verplichte signaliserende taaltoets	◦		◦			•			•			
Vrijblijvende signaliserende taaltoets							◦		•	•		
Academisch taalgebruik	•	•	•	•	•	◦	•	•	•	•		
Specifiek academisch schrijven	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		
Ook gericht op spreken en andere taalvaardigheden			◦		•	•	•	•	•	•		
1-op-1-begeleiding	•	•	•	•	•	•	•		•	•		
Buddywerking						•	•		•	•		
Taalcursus met duur regulier vak	•				•	•	•		◦	•		
Taalworkshop(reeks)	•	•	•	•		•	•	•	•	•		
Online leerplatform	•	•	•	•		•	•			•		

Specifieke remediering anderstaligen	•	•	•	•		◦	•	•	•	•		•
Faciliteiten examens anderstalige studenten		◦		•	◦		•	•	◦		• onder ‘Reflex’ -statuut	◦ keuze van docent
Professionalisering docenten taalondersteuning	◦		• (ICC)	• (ICC)	• (ICC)		•	•			•	
Sensibilisering anderstaligheid en meertaligheid			• (ICC)	• (ICC)	• (ICC)		•	•				

Tabel 1 – Overzicht van categorieën van taalinitiatieven op de tien onderzochte universiteiten.

6. Conclusie en suggesties

Naast enkele opmerkingen die al aan bod kwamen, zoals verschillen tussen regio's, de evolutie in samenwerking, begripsverwarring, groei van taalbeleid, enz., zien we nog enkele kansen in verder onderzoek en overleg. Daarom formuleren we onder meer de volgende suggesties.

Ten eerste lijken de behoeften van de doelgroep nog maar zeer beperkt in kaart gebracht. Ook in de ontwikkeling van het beleid is er slechts hier en daar participatie van studenten uit deze doelgroep. Er is dus groeimarge op het vlak van 'sensibilisering' en 'cocreatie'. Ook de vraag welke instrumenten anderstalige studenten zelf gebruiken tijdens hun studies (bijvoorbeeld: woordenboek, een lidwoorden-app of een vertaal-machine) is nog niet beantwoord.

Ten tweede zijn er in Nederland nauwelijks cijfers bekend of beschikbaar over het aantal studenten uit deze doelgroep. Zowel in Vlaanderen als in Nederland is er slechts bij enkele universiteiten informatie beschikbaar over de deelname aan initiatieven. Om te weten in welke mate de bestaande ondersteuning de beoogde studenten bereikt, zijn die cijfers een belangrijke indicator.

Ten derde lijkt het idee bij enkele universiteiten in Nederland te leven dat deze doelgroep geen extra ondersteuning nodig heeft, terwijl uit onderzoek en uit het rapport wel blijkt dat die ondersteuning zinvol kan zijn. Dat geldt in het bijzonder voor hogere-ordevaardigheden, zoals het schrijven van teksten.

Tot slot vonden we in beleidsteksten en correspondentie weinig verwijzing naar aandacht voor meertaligheid en andere talen. Er waren geen indicaties dat moedertalen van studenten aan bod komen in het onderwijs of dat de professionele voordelen van meertaligheid in de verf worden gezet. Er lijkt dus meer aandacht te gaan naar de uitdagingen dan naar de kansen die met meertaligheid gepaard gaan.

Meer suggesties zijn opgenomen in het rapport zelf:

<https://www.kennisdelingtaalbeleid.org/wp-content/uploads/2020/12/Eindrapport-meertalige-en-anderstalige-studenten-in-het-Nederlandstalige-universitaire-onderwijs.pdf>.

Referenties

- Blommaert, J. & P. Van Avermaet (2008). *Taal, onderwijs en de samenleving. De kloof tussen beleid en realiteit*. Berchem: EPO.
- Cajot, G. & J. Heeren (2019). *Tien jaar taalbeleid, tien jaar vooruit? Uitdagingen van gisteren, vandaag en morgen*. Tiel: Lannoo.

- Daems, F. & W. van der Westen (2008). “Doorlopende leerlijn taal? Dan ook in het hoger onderwijs! Conceptuele uitgangspunten voor een taalbeleid in het hoger onderwijs”. In: S. Vanhooren & A. Mottart (2008). *Tweëntwintigste Conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press, p 100-104.
- Franco, D. & H. Montrieux (2018). *Resultaten MaxiPac Maatregel 4: Overzicht aanbod kwalitatieve online taallessen en tutorprogramma's Vlaanderen*. Gent: Universiteit Gent.
- Herelixka, C. & S. Verhulst (2014). *Nederlands in het Hoger Onderwijs*. Den Haag: Nederlandse Taalunie. Online raadpleegbaar op: <https://taalunie.org/publicaties/95/rapport-nederlands-in-het-hoger-onderwijs>.
- VLIR-Vlhora (2017). ‘Richtlijnen Operationalisering VLIR-VLHORA Charter Registratie kansengroepen bij studenten’. Brussel: VLIR-Vlhora.